

על מה חשב דויד בן-גוריון ברעיו הצלולים, בחודשים האחרונים של חייו? יתכן שמחשבותיו תרו אחורה אל יום אחד בינואר 1948, שבו התקיימה ישיבה בביתו הקטן בשדרות-ירושלם שילד בתל-אביב.

היו שם כל המומחים לעניינים ערביים של ממשלת "המדינה בדרך", יחד עם ראשי ההגנה. בן-גוריון הציג להם שאלה גורלית פשוטה, דרש מהם לחוות את דעתם. באותם הימים לחמו גדודי ההגנה ברחבי הארץ. מולם עמדו יחידות בלתי-סדירות של ערבים פלסטיניים. בעזרת מתנדבים ערביים מחוץ-לארץ וכפריים ש"הזדקקו" לפעולה חד-סעמית, על פי מסורת ערבית עתיקה. המצב היה קשה, אך לא היה ספק שעליונותו החברתית והטכנית של היישוב העברי תביא לניצחון על הפלסטיניים. השאלה הגדולה היתה: האם יתערבו צבאות-ערב במלחמה זו, אחרי שייצאו הי בריטים בעזר ארבעה חודשים?

בזה אחר זה קמו ה"ערביסטים" ונתנו את תשובתם. בזה אחר זה הם אמרו, כאיש אחד: אין שום חשש שצבאות-ערב יתערבו. מדינות-ערב אינן רוצות במלחמה. אין הן מסוגלות להתאחד ולתאם פעולות משותפות. המנהיגים הפלסטיניים הם היסוד הקיצוני בעולם הערבי, אך מנהיגי המדינות הערביות מרסנים אותם. בן-גוריון בן ה-61 הקשיב לכולם. ואז אמר: אתם כולכם פועים. המדינות הערביות תתערבנה. תהיה לנו מלחמה בצבאות פרוי רים, המרשים היטב. עיניו להכין את צבאנו. אילו היה בן-גוריון אדם פחות אחראי, אילו קיבל ללא עירעור הערכות מודיעיניות ופוליטיות, אילו החליט אחרת באותו יום ינואר — היה נוהג כמו גולדה מאיר ומשה דיין כעבור 25 שנה ותשעה חודשים. החלטה זו היתה ממיטה שואה על היישוב. מדינת-ישראל היתה מתה תוך כמה שבועות.

בספרייה-היסטורית יירשם שרגעו הגדול ביותר של דויד בן-גוריון בא לו באולם המויואון הישן בתל-אביב, ב-14 במאי 1948. אך זה היה רק מעמד סמלי. מדינת ישראל נולדה לפני-כן בשדה-הקרב, והיא החזיקה מעמד בשדה-הקרב מול התקפת ארבעה צבאות-ערב. רגעו הגדול האמיתי של בן-גוריון היה באותו יום של חודש ינואר, כאשר אמר: אתם פועים, אני מחזיק אחרת.

רבה פרקים בחייו של דויד בן-גוריון נראים אחרת ביום מותו. מכפי שנראה לפני חודשים בילבד. האסון של ה-6 באוקטובר 1973 משנה הערכות רבות, שהיו נפוצות בציבור. דווקא החלטותיו הבלתי-פוסולריות של הזקן נראות עכשיו באור אחר. ההחלטה הכתו"פ-פולרית ביותר היתה לחסל את "מלכות ישראל השלישית" למחרת מלחמת-י"ש.

ביום השלישי, 6 בנובמבר 1956, הוקרא מינשר של דויד בן-גוריון במיסדר תגיגי של חיילי חטיבה 9, שכבשה זה עתה את שארם-אל-שייך. הדברים נשמעו כמשק כנסי ההיסטוריה: "יוסבת, המכונה סירא, שהיתה עד לפני אלף וארבע מאות שנה מדינה עברית עצמאית — תשוב להיות חלק ממלכות ישראל השלישית!" כל סיני היתה בידו צה"ל, המדינה הפכה למלכות. כעבור 31 שעות ו-13 דקות נשמע קולו של דויד בן-גוריון ברדיו. השעה היתה אחר הצות. בחוץ טיפטה גשם. מן המקלט בקע קולו השכור של אדם רציני. הוא הודיע שהם כיום להחזיר את כל השטחים שכבש, "נחזור כרצון (את) כוחותינו, כשרק ייעשו הסידורים הראויים של האו"ם."

בן-גוריון נכנע בפני ניקוליי בולגארין, ראש ממשלת ברית-המועצות. שאיים להפציץ את ישראל בטילים. הוא נכנע בפני לחצו של הנשיא האמריקאי דווייס אייזנהואר. הוא עשה הערכת-מצב מהירה, הבין שבמצב בינלאומי זה לא יוכל להחזיק בשטחים הכבושים. והסיק את המסקנות בו במקום. שלטונו במדינה היה כה מבוצר, שיכול היה להחליט ולבצע ללא זעזועים עמוקים. בשנים שלאחר מלחמת ששת-הימים, נראתה אותה נסיגה כנעימה מבישה וחסרת-ישר. מאז 1967 עמדה ישראל בפני לחצים אמריקאיים. היא התעלמה מאיומים סובייטיים. היא החזיקה בכל השטחים, והזמן פעל — כך נראה — לטובתה. אפילו לוי אשכול, שבן-גוריון ראה בו עסקן ובלתי-חשוב, היה נוקשה יותר מבן-גוריון הגדול. וכאשר באה גולדה והפכה את הנוקשות לדגל לאומי, היה נראה כאילו התגמדה דמות בן-גוריון כליל. אזהרותיו של בן-גוריון הישני, שהכריז כפה מלא שיש להחזיר כימעת את כל השטחים, נשמעו כדברי סינה וקינאה של זקן קנטרן. היום נראה שבן-גוריון היה חכם הרבה יותר מאשר יורשיו.

מינתו הבטיחה תקופת רגיעה שנמשכה 11 שנים, למרות שלא נעשה דבר להשיג שלום. בתקופה זו דאג בן-גוריון (ולאחר מכן אשכול) לשמור על רמה גבוהה ביותר של כושר צה"ל. כאשר בא המשבר היה צה"ל מסוגל לפרוץ מן הגבול של ה-4 ביוני, להכות ככל צבאות ערב ביוזמתו, ונחלץ ניצחון מזהיר מאיך כמוהו תוך שעות, באכידות קטנות-יחסית.

אפשר גם כיום למתוח ביקורת על כמה צדדים של החלטת הנסיגה משנת 1956. מדוע לא דאג בן-גוריון לשירו סיני? מדוע לא דאג לכך שההישג היחידי של מלחמת-סיני, פתיחת מיצר טיראן, יובטח במסמך בינלאומי כשהוא? (בניגוד לאגדה הנפוצה בישראל, לא היתה שום התחייבות בכתב. זגם לא שום הבטחה רשמית, לפתיחת המיצרים לצמיתות.) מדוע לא דאג לכך שכוחות האו"ם יעמדו תחת סיקור מועצת-הביטחון, כך שאי-אפשר יהיה להוציאם בעתיד מן המרחב בלי הסכמת האמריקאי, לפחות?

היו לכך, כמובן, סיבות רבות. הקנוניה של בן-גוריון עם הבריטים והצרפתים, שהביאה לפתיחת המילחמה, גרמה לזעזוע בינלאומי, ועירערה את כוחה-המקוח של

בינים

מדינות

ישראל. איש בעולם לא הבין איך יכלה ישראל לתת יד לשתי מדינות קולוניאליות, שרצו להעניש את מצריים על הלאמת אחד מנכסיה הלאומיים: תעלת-סואץ. אך בן-גוריון לא היה מוותר על תנאים אלה, ולוא היה חדר באמונה יסודית: "שעה" בה האמיתית לביטחון הוא צה"ל, ושעה"ל יגיב בצורה מוחצת על כל פגיעה באינטרסם ישראלים בפנים.

לכן זלזל בן-גוריון בשינויי-גבול ואפילו בפירונו, כשם שזלזל בכוח או"ם — ולא הסכים שימוקם גם בצד הישראלי של הגבול. לא היה איכפת לו שהמצרים יחזיקו כוחות בסיני — מפני שהיה בטוח שבמיקרה הצורך ישמד צה"ל את כל הכוחות המרוכזים במידבר. וכך אמנם היה ב-1967 — ובמידה רבה תודות לבן-גוריון, שבימיו גובשה דוקטרינה זו והוכחו הכלים. הצוות אשכול-רבין המשיך בדרך זו בהצקחה, עד למלחמה.

היפך מכל זה קרה אחרי 1967. בתקופה שבה חלש משה דיין על מערכת-הביטחון. בתקופה זו התחיל צה"ל, לפתע, לשים את מיבטחו בשטחים, בקווים ובביצורים. הדוקטרינה של הקילומטרים הדקה הצידה את הדוקטרינה של יכולת-המחק. העומק האינטראסגי" השרה על מערכת-הביטחון אווירה של שאננות וביטחון נבוב. האוייב היה רחוק, לא יכול היה לקרות כלום. הכוננות הנפשית התמדדה. שהיתה קיימת

בימי בן-גוריון, פגה. מה היה קורה אילו ישב בן-גוריון על כפי אותיהם של גולדה מאיר ומשה דיין ערב ה-6 באוקטובר 1973, והיה צריך להתחיל כיצד להגיב על הריכוזים הערביים?

קשה להאמין שבן-גוריון היה מגיע למצב כזה. מפני שעניין השטחים היה בדאי מוכרע לפני כן, והוא לא היה מקים את קו בר-לב, אך נניח שהמצב היה כפי שהיה. האם היה מישדו מעלה על דעתו שבן-גוריון יון היה מקבל על עצמו, במצב כזה, את האחריות הנוראה של אי-ניגום המיוזאים? שהיה מסכן, מתוך יוחרה אישית או זלזול באוייב, את קומץ חיילי צה"ל שהיו בקווים? שרא היה מזין את המנקים לזירות הפכנה?

ותר קל להשיב על השאלה: מה היה עושה בן-גוריון יון אילו קרה מה שקרה, והיה עליו להסיק מסקנות. בן-גוריון היה בודאי ממנה ועדת-החקירה מושפמית — מוסד שהוא הרבה לחזקו. אבל הוא לא היה מתחבא מאחוריה.

בערב אחד העיף בן-גוריון פומבית שני אלופי-צה"ל מתפקדיהם. זה היה בעיקבות תרגיל-גיוס, שהיה מלווה במחדל קטן. האחרים שכחו למסור לקול ישראל שזהו תרגיל בלבד. לכן, כאשר החל הרדיו לשרד קריאות-גיוס ליחידות שונות על פי שמות-הצופן שלהן (אחד השמות הללו, "ברווזים", נחרת משום-מה בוזרון במיוחד), פרצה בהלה במדינה. היה נדמה שפרצה מלחמה. מנחם בגין אף הודרו לעלות על דוכן הכנסת, ולנאום נאוים ברכה נלהב לחיילים היוצאים למלחמה — מבלי שידע איוו מלחמה, נגד מי, ולשם מה.

בני היסוס הדיח בן-גוריון בו במקום את האלופים יהושפט הרבני (אמ"ן) ומאיר זורע (אכ"א), בהם ראה אחראים למחרת.

מחדל שהיה אפסי ממש לעומת האסון של ה-6 באוקי-טובר, ושלא גרם אף לשפיקחה של סיפתיים אחת.

ישגיו ההיסטוריים של בן-גוריון באו לו במא-בקו לעצמאות ישראל ולחישול כוח-המגן שלה. כישלונו הגדול היה אייכולתו לכונן שלום בינה ובין העולם הערבי.

כפילות זו של מעשה גדול ומחדל גדול ציינה את כל דרך חייו — והיא עומדת במרכז חיי המדינה כיום מותו.

האם היא נבעה מאופייו של בן-גוריון האיש? או שמא עוצב אופי זה על-ידי התנועה ההיסטורית, שהוא עמד זמן כה רב בראשה?

יתכן ששני הדברים נכונים. האיש עיצב את התקופה, והתקופה עיצבה את האיש.

אותו איש שהחליט בינואר 1948 שהניצחון על הפלסטינים לא יהיה סוף המלחמה, אלא רק תחילתה של מיל-המה קשה יותר נגד מדינות-ערב — הסיק מכך מסקנה ביסחוגית נכונה, ומסקנה פוליטית כוונת.

בתום מלחמת-העצמאות היתה הודמנות היסטורית לעשות שלום עם העם הפלסטיני — שלום שהיה שם קץ לכל מלחמת ישראל-ערב. מישלחת פלסטינית הופיעה בלואז, ובאג במגע עם הנציגים הישראליים שניהלו משא-ומתן עם ועדת-הפיוס של האו"ם. המישלחת הציעה את הקמתה של מדינה פלסטינית לצד ישראל, ואת פיתרון בעיית-הפליטים.

בן-גוריון סירב. הוא זלזל בעם הפלסטיני. הוא קיווה להסדר עם המלך עבדאללה. הוא חשש מפני פיתרון שהיה מחייב אותו להחזיר למדינה לפחות חלק מן הפלרי-סיים. הוא לא תפס שעם זרם העלייה ההמונית, שהוא עצמו הביאה ארצה, נעלמת גם הסכנה הדמוגרפית הכרוכה בהחזרת 100 או 200 אלף פליטים פלסטיניים. כך התעמקה שוב האיבה. שכיתת-הינשק לא הפכה לשלום. נפתח מעגל-הקסמים של פעולות הפרדיון ופעולות התגמול — עד למיבצע סיני.

אחרי מלחמת-סיני באה רגיעה. נסיגת בן-גוריון הבטיחה למדינה 11 שנים של שלווה כימעט גמורה. אולם בן-גוריון לא ידע לנצל את הזמן למאמצי-שלום יוזמים. האיש רבי-המעש ואדיר-ההעוזה היה חסרי-מעש וחסר-תנועה דווקא בשטח האחד שבו יכול היה להכתיר את מיפעל-חייו בכתר השלום.

כישלון זה הציק לו בשנים האחרונות יותר מכל דבר אחר. הוא ניסה להסבירו לעצמו ולאחרים. הוא לא הבין את האמת הפשוטה: שאותן התכונות שהפכוהו למנ-היג גדול במאבק נטלו ממנו את הכושר לשים קץ למאבק. ואת היתה הטרגדיה של חייו.

ל המנהיגים הנוכחיים של ישראל הם תלמידי בן-גוריון ויצירי-כפיו. הוא כיוון קידם את גולדה, והוא המציא — פשוטו כמשמעו — את דיין ופרס. אולם כל אלה לא הגיעו לקרוליו. הם שיחקו במיש-חקים בן-גוריוניים, ללא הכישרון וללא האחריות של בן-גוריון, וכך הביאו על המדינה את האסון המעיב על המדינה כיום מותו. אנשים גדולים רבים היו מקולדים בתלי-מידים קמנים ובוזורים עזובים. יתכן מאד שבימיו האחרונים ענה על דעתו של דויד בן-גוריון שקלדה כזאת רבצה גם עליו.